

5. Vertaalgids Frans-Nederlands

A. De woorden voorbij

B. Vertaalgids Frans-Nederlands

1. Algemene vertaalstrategieën

2. Specifieke vertaalstrategieën Frans-Nederlands

2.1 Vertaalstrategieën met ingrepen in de zinsconstructie

2.1.1 Deelwoordconstructie als bijstelling → hoofd- of bijzin

2.1.2 Deelwoorden → bijzin of voorzetsel(constituent)

2.1.3 Betrekkelijke bijzin → hoofdzin

2.1.4 Betrekkelijke bijzin → bijvoeglijk naamwoord of weglating met voorzetsel

2.1.5 Bijstelling → hele zin of woordgroep

2.1.6 Bijvoeglijk naamwoord als vooropgeplaatste bijstelling
→ bijwoord of zin

2.1.7 *Gérondif*

2.1.8 Actief → passief

2.1.9 Persoonlijke constructie → onpersoonlijke constructie

2.1.10 *On* als onderwerp → passief / je, (de) mensen, we, wij (samen), er, men

2.1.11 Niet-geanimeerd onderwerp

2.1.12 Zelfstandig naamwoord → werkwoord of bijzin

2.1.13 Zelfstandig naamwoord → bijvoeglijk naamwoord

2.1.14 Werkwoord → bijwoord of weglating met voorzetsel

2.1.15 *Avec / sans* + zelfstandig naamwoord → bijwoord

2.1.16 Getalaanduidend woord → met

2.1.17 Nevenschikking van grammaticaal ongelijksoortige elementen

2.1.18 *À* + woordgroep → met, bijvoeglijk naamwoord, bijzin

2.1.19 *À* + werkwoord → diverse constructies

2.1.20 Elliptische constructies

2.2 Andere vertaalstrategieën

2.2.1 Ontkenningen

2.2.2 Lidwoorden

2.2.3 Aankondiging en terugverwijzing

- 2.2.4 Bezittelijke voornaamwoorden en persoonlijke voornaamwoorden
- 2.2.5 Aanwijzende voornaamwoorden
- 2.2.6 Samenstellingen en afleidingen
- 2.2.7 *Si*
- 2.2.8 *Que*
- 2.3 Over tijden en wijzen...
 - 2.3.1 Werkwoordstijden
 - 2.3.2 Wijzen
- 2.4 Nederlands taaleigen: een vertaalgerichte selectie
 - 2.4.1 Correcte standaardtaal
 - 2.4.2 Modale partikels
 - 2.4.3 Modale werkwoorden
 - 2.4.4 Zinnen splitsen?
 - 2.4.5 Nadruk
 - 2.4.6 Leestekens en tekstnormen

3. Culturele referenties (realia)

- 3.1 Equivalent zoeken
- 3.2 Veralgemenen
- 3.3 Specificeren

4. Interferentie

- 4.1 *Faux amis*
- 4.2 *Faux sens* / polysemie
- 4.3 Gallicismen

C. Bronnen

D. Meer weten?

De vertaler is de held van de 21ste eeuw. Door het vertalen van een tekst vanuit de ene in de andere taal verschaffen we de anderen toegang tot een nieuwe wereld, en door de tekst uit te leggen brengen we die wereld dichterbij. We laten anderen toe erin te vertoeven en maken hun onze persoonlijke ervaring deelachtig. Hoe sterk wordt onze gedachtesfeer niet vergroot, ons begrip verdiept, onze kennis uitgebreid, onze gevoeligheid gewekt dankzij het werk van de vertaler? (R. Kapuscinski)

A. De woorden voorbij

Over vertalen doen veel misvattingen de ronde. Vaak wordt ervan uitgegaan dat een stevige kennis van een bepaalde taal en een goed woordenboek ruimschoots voldoen. In tijden van automatische vertaalsoftware en 'Globish' steenkolenengels lijkt taalbarrières overwinnen een fluitje van een cent. Iedereen kan toch vertalen? Het volstaat om woord voor woord een anderstalig equivalent te zoeken en klaar is Kees. Niets is echter minder waar. Een taal omzetten betekent zoveel meer dan achteloos woordjes vertalen.

Vertalen vormt immers een complex proces dat bestaat uit verschillende fases. Alles begint bij het begrijpen van de boodschap in de brontekst. Die boodschap zit vaak verborgen achter de typische brontaalstructuur. Een goed vertaler slaagt er eerst in de concrete betekenis (*Wat wordt er bedoeld? Wat is de boodschap?*) uit het vreemde taaleigen te halen. Die boodschap tracht de vertaler dan zo goed mogelijk om te zetten in de doeltaal. 'Vertalen' vormt in die optiek eerder een drieluik : eerst 'ont-talen', vervolgens 'her-talen' en dan pas 'vertalen'. Tijdens dit proces spelen allerlei factoren een rol: interpretatieve, taalkundige, culturele en communicatieve.

Uit welke brontaal en in welke doeltaal vertaal je? Het antwoord op deze vraag is uitermate belangrijk omdat verschillende talen verschillende grammaticale, lexicale en syntactische structuren hebben die correct omgezet moeten worden. Elke taal is een uniek gestructureerd systeem op zich, met eigen regels, afspraken en wetten. Een goede Nederlandse vertaling is bijgevolg meestal geen stroef klinkend doorslagje van het Franse origineel, vol krakkemikkige formuleringen en schabouwend taalgebruik. *Je vertaling zal dus vaak een reis zijn tussen twee manieren om een boodschap vorm te geven.*

Bovendien zijn talen stevig verankerd in een bepaalde cultuur. Ze hebben wortels in een bepaalde geografische omgeving en delen de wereld in volgens een bepaald denkkader. Ze dragen een bepaalde culturele achtergrond, levenswijze of geschiedenis in zich en verwijzen soms naar verschillende werkelijkheden. *Je vertaling zal dus vaak een reis zijn tussen twee manieren om de wereld te bekijken en te benoemen.*

Ten slotte zijn talen onderdeel van een communicatief proces. Taal wordt gebruikt om een bepaald communicatief doel na te streven. De tekstsoort, de auteur, het doelpubliek en de communicatieve functies van de brontekst beïnvloeden de vertaalkeuzes die je maakt. Ze bepalen ook hoe 'vrij' je kan omspringen met de brontekst. *Je vertaling zal dus vaak een reis zijn tussen twee manieren om doeltreffend te communiceren.*

In het begin is het vaak onwennig dansen op de slappe koord tussen talen, structuren, culturen, opvattingen, meningen en bedoelingen. Toch is vertalen een *métier* dat je onder de knie kunt krijgen. Het komt erop aan je de verschillende tactieken en strategieën eigen te maken.

Je vertaling zal dus vaak een reis zijn, de woorden voorbij.

Deze reisgids wil je alvast een eind op weg helpen...

B. Vertaalgids Frans-Nederlands

1. Algemene vertaalstrategieën

Chaque langue choisit différemment les traits saillants par lesquels elle dénomme objets et concepts ainsi que les particularités par lesquelles elle caractérise les idées .

(D. Seleskovitch, M.
Lederer)

Weglaten, toevoegen, expliciteren, vervangen, perspectief omkeren en structuur veranderen zijn vertaalstrategieën die, los van de talencombinatie, frequent worden toegepast, soms omdat het niet anders kan maar vaak vooral met het oog op een idiomatisch resultaat in de doeltaal (zowel qua taal als qua stijl).

WEGLATEN	
<i>Les habits que contenait ma valise appartenaient, pour la plupart, à mon père et je flottais à l'intérieur.</i>	De kleren in mijn koffer waren grotendeels van mijn vader en ik kon erin zwemmen.
<i>Monsieur Sarkozy n'a pas encore posé sa candidature à la présidence. La question est de savoir s'il réussira.</i>	Sarkozy heeft zich nog niet kandidaat gesteld voor het presidentschap. Vraag is of het hem zal lukken.

TOEVOEGEN	
<i>Allez vous faire foutre, vous et ceux de votre confrérie, envoûteurs, irresponsables, embobineurs, scélérats, bachi-bouzouks.</i>	Loop naar de maan, samen met uw vrienden uit uw genootschap, bezweerders, onverantwoordelijke knoeiers , bedriegers, schurken, Basji-Boezoeks.

EXPLICITEREN	
<i>Mitterand vient de publier un livre-conversation, Mémoire à deux voix, médité avec son vieux complice, Elie Wiesel.</i>	Mitterand heeft onlangs een boek gepubliceerd in dialoogvorm ('Mémoire à deux voix'), dat de neerslag vormt van gedachtewisselingen met zijn oude makker Elie Wiesel.
<i>Je déteste l'architecture du ministère des Finances de Bercy, un bâtiment mussolinostalinien.</i>	Ik vind het gebouw van het ministerie van Financiën in Bercy, in de (pompeuze) stijl van Mussolini en Stalin , ontstellend lelijk.

VERVANGEN	
<i>Le roman Les vaisseaux du coeur relate l'histoire d'amour d'un marin breton et d'une intellectuelle de Paris.</i>	In de roman Zout op mijn huid wordt de liefdesgeschiedenis verteld van een Bretoense zeeman en een intellectuele Parisienne. [<i>hier speelt ook de keuze van de uitgever een rol</i>]

PERSPECTIEF OMKEREN	
<i>Je t'offre le DVD mais alors tu me dois 34 euros.</i>	Je krijgt er de dvd bij maar dan krijg ik nog 34 euro
<i>L'île Rodrigue, perdue dans l'océan Indien, était considérée par eux comme un enjeu stratégique</i>	Het eiland Rodrigues, ergens plompverloren in de Indische Oceaan, beschouwden ze als een strategisch doelwit van eerste orde.
<i>La peur lui défait le visage.</i>	Zijn gezicht vertrekt van angst.

STRUCTUUR VERANDEREN	
<i>Vous n'êtes pas le seul à réagir avec cette violence toute légitime à une situation que nous sommes les premiers à juger intolérable.</i>	U bent niet de enige die zo hevig reageert op deze ontoelaatbare situatie. Volkomen terecht trouwens, wij zijn de eersten om dat toe te geven (<i>kan ook in 1 zin</i>)

2. Specifieke vertaalstrategieën Frans -Nederlands

Er wordt hieronder een onderscheid gemaakt tussen vertaalstrategieën Frans-Nederlands die een significante wijziging in de zinsstructuur met zich meebrengen (2.1) en strategieën waar dat in veel mindere mate het geval is (2.2). Verder worden nog een reeks eigenheden van de Franse (2.3) en Nederlandse (2.4) taal opgesomd die een impact hebben op het vertalen.

2.1 Vertaalstrategieën met ingrepen in de zinsconstructie

Talen verschillen in de manier waarop ze informatie in een zin presenteren. Dit heeft als gevolg dat bij het vertalen in vele gevallen de zinsstructuur moet worden veranderd.

2.1.1 Deelwoordconstructie als bijstelling → hoofd- of bijzin

Het Frans gebruikt soms deelwoordconstructies die van de rest van de zin gescheiden zijn door een komma. Het verband tussen deze deelwoordconstructie en de hoofdzin bestaat dan enkel impliciet. In het Nederlands wordt de deelwoordconstructie meestal vervangen door een hoofd- of bijzin die de logische verbanden expliciteert. Die verbanden zijn bijvoorbeeld

- reden of oorzaak:

<i>Détestant les crudités, il n'en prenait jamais.</i>	Omdat hij een hekel had aan rauwkost , nam hij
<i>Les affaires prenant un autre cours, on a décidé</i>	Toen / Omdat de zaken een andere wending
<i>Le Royaume-Uni n'étant pas membre de l'espace Schengen, il faudra bien entendu que l'accès aux trains s'arrêtant à Liège en direction de Londres soit sécurisé, à l'image de ce qui est de mise pour les rames Eurostar à la gare du Midi à Bruxelles.</i>	Aangezien het Verenigd Koninkrijk geen deel uitmaakt van de Schengenzone , zal wie in Luik instapt richting Londen natuurlijk gecontroleerd moeten worden, net als voor de Eurostar in het Brusselse Zuidstation.
<i>Disposant d'une patience à toute épreuve, elle a su attendre trois ans avant d'agir.</i>	Ze was grenzeloos geduldig en kon zo drie jaar wachten vooraleer tot actie over te gaan.
<i>Sachant que c'est le nom de Ptolémée qui</i>	Champollion weet dat het Ptolemaeus' naam

<i>inscrit sur la pierre de Rosette, Champollion parvient à en déduire les principes de l'écriture égyptienne.</i>	die op de steen van Rosetta staat gegrift. Daarom slaagt hij erin de principes van het Egyptische schrift eruit af te leiden. / Omdat Champollion weet dat Ptolemaeus' naam op de steen van Rosetta staat (gegrift) , slaagt hij erin de principes van het Egyptische schrift eruit af te leiden.
Embarrassé par cette succession de couacs , le chef de l'Etat veut reprendre la main.	Het staatshoofd zit verveeld met die reeks missers. Daarom wil hij de situatie opnieuw onder controle krijgen. [<i>kan ook in één zin</i>]
Le malade refusant toute nourriture , le médecin optera pour l'alimentation intravéneuse.	Aangezien de zieke elk voedsel weigert , zal dearts de voorkeur geven aan voeding via een infuus.
Réveillée dès six heures , Anne a pu attraper le premier train.	Anne heeft de eerste trein kunnen halen omdat ze al om zes uur was opgestaan.

- wijze of middel:

Brûlant toutes les étapes , il devient à trente-deux ans directeur de la succursale de Cordoue.	Hij maakt een bliksemcarrière en wordt al op tweeëndertigjarige leeftijd directeur van het filiaal in Córdoba.
Réunissant ces trois contes en un seul volume , j'aurais pu en faire un livre plus gros.	Natuurlijk had ik er een dikker boek van kunnen maken als ik de drie verhalen gebundeld had /door de drie verhalen te bundelen.
Le coeur battant , il se faufila entre les caisses.	Met kloppend hart / Terwijl zijn hart als een razende tekeering glipte hij tussen de kisten door.

- tijd:

La pierre ôtée , on vit l'intérieur de la tombe.	Nadat ze de steen weggenomen hadden / Toen de steen weg(genomen) was , konden ze binnen in de graffombe kijken.
Le store baissé, la caisse vidée , il se retirait dans l'arrière-boutique pour compter ses sous.	Telkens als / Nadat hij het rolluik had laten zakken en de kassa had geleegd , trok hij zich terug in de ruimte achter de winkel om z'n centen te tellen.

<i>L'enseignant n'enseigne plus, ce qu'il fait c'est maintenir tant bien que mal l'ordre dans sa classe, essayant de répandre quelques miettes de savoir.</i>	De leerkracht geeft geen onderricht meer. Wat hij doet is zo goed en zo kwaad als het gaat orde houden in de klas, terwijl hij tegelijk probeert wat kruimeltjes kennis rond te strooien.
<i>Le chamois s'approchant, il déballa fébrilement son appareil photo pour ne pas le manquer.</i>	Terwijl de gems naderde / Bij het naderen van de gems / Toen de gems naderbij kwam , pakte hij koortsachtig zijn fototoestel uit om er nog net op tijd een foto van te kunnen maken.

- toegeving:

<i>Partis dès quatre heures du matin, ils n'arrivèrent qu'à sept heures du matin chez eux à cause de plusieurs bouchons sur le périphérique</i>	Ze waren weliswaar om vier uur 's morgens vertrokken , maar ze kwamen toch pas om zeven uur 's avonds thuis aan door verschillende verkeersopstoppingen op de Parijse ringweg. Hoewel ze om vier uur... kwamen ze pas...
--	---

2.1.2 Deelwoorden → bijzin of voorzetsel(constituent)

Deelwoordconstructies worden niet enkel vooropgeplaatst met de functie van een (bij)zin. In Franse zinnen zijn deelwoorden (zowel tegenwoordige als voltooid) erg gebruikelijk; ze worden frequent als adjectief gebruikt of ze functioneren, soms aangevuld met een voorwerp en / of een bijwoordelijke bepaling, als een betrekkelijke bijzin. Franse zinnen met een 'werkwoordelijk' gebruikt deelwoord (+ voorwerp of bepaling) klinken soms wat stroef in het Nederlands. Je vertaalt zo'n constructie beter met een betrekkelijke bijzin of een voorzetselconstituent. Soms volstaat zelfs een enkel voorzetsel. In een enkel geval kan een tegenwoordig deelwoord worden behouden.

- Tegenwoordig deelwoord (*participe présent*) → (betrekkelijke) bijzin / voorzetselconstituent / tegenwoordig deelwoord:

<i>L'espérance de vie des personnes souffrant d'une maladie cardiovasculaire a augmenté de 20 ans.</i>	De levensverwachting van mensen die aan een hart- of vaatziekte lijden / van mensen met een hart- of vaatziekte is met 20 jaar toegenomen.
<i>Les femmes travaillant à l'extérieur se plaignent d'un manque de temps libre.</i>	Vrouwen die buitenshuis werken / Buitenshuis werkende vrouwen klagen dat ze te weinig vrije tijd hebben.
<i>La séchage, aidant l'affinage, se fait en deux semaines.</i>	Het drogen, dat de rijping bevordert , duurt twee weken.